

Маматжанова Ф.К.

АЯЛ ЖАНА ИННОВАЦИЯЛЫК ШОК

Маматжанова Ф.К.

ЖЕНЩИНЫ И ИННОВАЦИОННЫЙ ШОК

F.K. Mamatzhanova

WOMEN AND INNOVATIVE SHOCK

УДК:947/26

Социалдык инновацияны кабыл алуу, ага ыкташуу бул татаал маселе. Инновация адамга, бүтүндөй эле коомго таасир этүүсү эки жактуу: биринчиден, жаңы сапаттуу өзгөрүүнү жаратып, өнүгүүнү камсыз кылса, экинчиден, социалдык бузулууну, талкалоо, бүлүндүрүүчүлүк да жыйынтыктарды берүүсү толук ыктымал.

“Инновация” түшүнүгүн социологиялык контексте алганда – келечек коом. Демек, коомдук өнүгүүнүн инновациялык тиби: мындай коомдо өсүү, өнүгүү техникo – технологиялык тармакта гана эмес, саясий, укуктук, маданий, социалдык чөйрөлөрдө да сапаттуу өзгөрүүлөр менен коштолот.

Адамдын инновациялык иш аракеттеринин жетишкендиктерин түрдүү чөйрөдө байкоого болот. Мисалы: адамдын генине таасир берүү менен адамдын жаратылышын өзгөртүү, клондордун пайда болушу, жынысты алмаштыруу, адамдын ички органдарын алмаштыруу, киборгдордун түзүлүшү бул болуп көрбөгөндөй чоң жетишкендиктер. Бул өнүткөн караганда маңызы жагынан инновацияны “социалдык феномен” деп айтууга негиз бар. Башкача айтканда, буга чейин инновация дегенде экономикалык, илимий – техникалык аспекттеги жаңыланууларды түшүнүү үстөмдүк кылса, азыр социалдык деңгээлде да бул сөздү пайдаланууга толук болот.

Инновациянын глобалдык мейкиндиктеги чектери өтө чоң, башкача айтканда, мегажаңыланууларды камтыйт.

Окумуштууларды дайыма коомдун келечеги, анын кандай болушу жөнүндөгү ойлор кылымдар бою кызыктырып келет. ХХ –кылымдын 40-жылдарында Батышта илимий-техникалык прогресстин терс таасирлеринин болуу ыктымалдуулугун көрсөткөн “футурология” деп аталган билим чөйрөсү пайда болот. Адамзаттын келечеги жөнүндөгү билимдердин системасы, социалдык процесстердин келечегин, кесепеттерин түшүндүрүүгө аракеттенген бул билимдердин түзүлүшү коомдун келечегине божомол айтууга аракеттенген. “Футурология” түшүнүгү 1943-жылы социолог О.Флехтхейм тарабынан сунушталган. Бул термин көп жактуулугунан, аныкталбагандыгынан улам кийинчерээк “келечекти изилдөө” түшүнүгү менен алмашат.

1950-60-жылдарда башталган илимий техникалык реолюциянын (ИТР – өндүрүштүк күчтүн, каражаттардын түп тамырынан сапаттуу жаңылануусу) учурунда – өндүрүштүн автоматташуусу, анын электроникалык башкарылуусу, жаңы конструкция-

лык материалдардын түзүлүшү жана колдоно башташы, ракета – космостук техника - космос мейкиндигин багындырууга жетишти. Ал эми 1980 – жылдары анын ордуна “индустриалдык”, “постиндустриалдык коом теориясы” (Белл, Г.Кан, Р.Арон, Б. Де Жувенель) үстөмдүк кыла баштайт.¹ Мындай масштабдуу өзгөрүүлөр коомдун өнүгүшүнүн негизин түзгөн.

Бүгүн жогоруда аталган түшүнүктөр “инновация” түшүнүгү менен алмашкан².

Гендерлик мамиледеги инновация дегенде – бул мамиледеги эски калыптанган көз – караштардын, теориялардын, адаттардын жаңы бир сапатка трансформациялануусун түшүнүүгө болот.

Коом аң – сезимдүү түрдө инновацияны колдоп, аны менен коомдун тигил же бул чөйрөсүндөгү өзү каалаган, күткөн өзгөрүүлөргө жетишүүнү көздөйт. Бирок коомдогу инновация тажрыйба жүзүндө ишке ашырылып, сүңгүп киргенге чейин, теориялык жактан анын жыйынтыктары, кесепеттери жөнүндө өтө кылдат ойлонулган, кийин гана сунушталган болуусу зарыл.

Башкача айтканда, инновациялык өзгөрүүлөрдүн жыйынтыгын көрө билүү, аны коомго пайдалуу нукка багыттоо маселеси каралуу керек. Социалдык инновация сөзсүз түрдө “сырткы” көрүнүшү жана “маңызы” менен бирге жүрүүсү зарыл.

Инновация туруктуу эмес³. Салттуу баалуулуктар тынымсыз өзгөрүп турат. Белгилүү бир коомдук өнүгүүнүн тепкичинде, мезгилинде эскирип бараткан социалдык организмди эффективдүү түрдө колдой албай калган учурлар да болот. Мындай абалда социалдык процесстерди башкарууда кыйынчылыктар орноп, дагы жаңы радикалдуу инновациялардын иштелип чыгышы, ишке ашышы кечеңдейт. Ошондон улам да көпчүлүк учурда инновациялар күтүлгөн, даярдалган, максаттуу болгону абзел. Негизгиси социалдык инновациялардын баары социалдык маселелерди чечүү, жоюу максатында болуп, мындай болгону эң эле жакшы.

¹ bibliofond.ru/view.aspx.

² Столярова Т.А. Инновация как социальный феномен. Тема диссертации. - М., 2009.

³ Царев А.С. Социальные стереотипы и социальные инновации в системе деструктивных общественных отношений. Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat <http://www.dissercat.com/content/sotsialnye-steroot-sotsialnye-innovatsii-v-sisteme-destruktivnykh-obshchestvennykh-otno#ixzz38viF8j526>

Инновациялык келечек коом болуп көрбөгөндөй таң калыштуу өзгөрүүлөр, сенсациялуу ачылыштар, чыр-чатактар, жаңы карама-каршылыктар менен коштолот. Бул дегени “жогорку индустриалдык коомдун” көпчүлүк мүчөлөрү өзүлөрүн эч качан келечекте “ыңгайлуу” сезишпейт. Демек, инновацияны кабыл алуу, ага ыкташуу (адаптация) бул тааал маселе. Социалдык инновация адамга, бүтүндөй эле коомго таасир этүүсү эки жактуу: биринчиден, жогоруда айтылгандай жаңы сапаттуу өзгөрүүнү жаратып, өнүгүүнү камсыз кылса, экинчиден, социалдык бузулууну, талкалоо, бүлүндүрүүчүлүк да жыйынтыктарды берүүсү толук ыктымал.

Биздин коом азыр чоң трансформациялар учурун башынан өткөрүп турган чак. Бул мезгилде инновация тынымсыз жүрүп, коомдун жашоо шартын, адамдын нравалык баалуулуктарын, турмуштук багытын чоң өзгөрүүгө, жаңыланууга алып келип жатат. Азыр коом үчүн зарыл болгон нерсе ыкчам социалдык адаптация (аккомодация) эсептелет. Бул дегени түрдүү кызыкчылыктары, максаттары менен адамдардын, топтордун биргелешип жашоосун улантууда социалдык түзүмдүн негизги коопсуздугун сактоо үчүн, атаандаштыкты көзөмөлдөө үчүн, чыр-чатактуу абалды азайтуу же алдын алуу үчүн ыңгайлашуу процесси, башкача айтканда, социалдык мамилелердин жана шарттардын уюштурулушу.

Социалдык инновация социалдык объекттерде (личность, жалпылык, кубулуш, окуя, факт ж.б.) жүрүп, бир катар стереотиптердин жаңыланышына алар түздөн-түз катышат. Ал эми социалдык стереотиптердин генезиси коллективдүү субъекттен пайда болот. Муну менен салттык жана инновациялык мамиленин генетикалык биримдиги көрүнөт.

Салттык көрүнүштөр инновациялык өзгөрүүлөр менен алмашуу процессинде жана алмашкандан кийин да белгисиздик, тобокел менен коштолуп, түрдүү деңгээлдеги чыр – чатактардын келип чыгышына алып келет. Бул көрүнүш коомдогу өзгөрүүлөрдүн барометри болгон аялдардын абалынан да даана көрүнөт: түрдүү физиологиялык, психологиялык оорулардын көбөйүшү, өзгөрүлмөлүү коомдо өзүн жат сезүү, коомдон четтөө, социалдык эскапизм – аракеттик, наркомания, суицид, кылмыштуулуктун өсүшү, социалдык чыңалуу, ачык чыр – чатактар – митинг, пикеттер, демонстрациялар, иш таштоолор, ачарчылык жарыялоо, күч менен бийликти, системаны алмаштырууга аракеттер менен коштолот. Аялдар болсо аталган терс көрүнүштөрдүн катышуучуларына да айланып ошондой эле андан жапа чегүүчүлөр да болушат. Коомдогу мындай инновациялык деструктуризация аялдардын турмушун астын-үстүн

кылганга жөндөмдүү жана Кыргызстандын мисалында ошондой эле болду. Төрөттүн азайышы, жумушсуздук, жакырчылык, ички жана тышкы миграциянын күч алышы сыяктуу көрүнүштөр баштапкы деструктуризациянын уландысы катары чыгат.

Аялдын миграциялык процесстеги ролун, жабыркашын эле алсак чоң маселе. Белгилүү бир куракта жашоо ордун которуу аял үчүн, болгондо до начар эзилген абалга (тышкы мигрант аялдардын абалы айтылууда) өтүүсү аялдын физиологиялык гана эмес психологиялык абалына да өтө чон, терс таасирин тийгизет. Коомдогу жаңыланууларды кууп жетүү бүгүн өтө чоң личносттук да өзгөрүүлөрдү талап кылып жатат. Андай кыла албасаң чыныгы инновациялык шокко кабыласың.

Социалдык адаптациянын жүрүшүндөгү психологиялык депрессияны кечирип жаткан аял ошол эле учурда өзүн-өзү, үй-бүлөсүн багуу милдетин да бирдей ала кетүүсү зарыл экендигин жакшы түшүнүшөт. Мындай абалды башынан кечирип жаткан аялдар бүгүн миндеп саналат. Ал эми аялдын абалы түздөн-түз генге, балага, үй-бүлөгө, коомго таасир этүүчү күчкө ээ.

1990-жылдары биз түшкөн жаңы жашоо системасынан мынчалык аз убакытта өтө чоң жемиштерди күтүү да каталык болот. Бирок социалдык-саясий күрөштөрдүн жүрүшүн жогорку маданияттын, аң-сезимдүүлүктүн чегинде жүргүзүү бул адамдын колуна келе турган нерсе, бир гана жери ага коомчулук биргеликте аракеттенүүсү, өз үстүнөн иштөөсү, ал үчүн жапа-тырмак киришүүсү зарыл. Трансформациялар, инновациялар учурунда жүргүзүлүп жаткан бардык реформалар адамдын, улуттун, менталитеттин өзгөчөлүгүнө карама-каршы келбешти керек. Ошондой эле реформалар реалдуу шарттар менен эсептешүүсү, мыйзам чегинде ишке ашуусу зарыл. Эң негизгиси жаңылануудан улам келип чыккан өзгөрүүлөрдү, коркунучту көрө билүү жана анын алдын алуу. Адам жаңы чындыкта жашаганга үйрөнүү менен гана инновациялык шоктун алдын алат.

Адабияттар:

1. Столярова Т.А. Инновация как социальный феномен. Тема диссертации. - М., 2009.
2. bibliofond.ru/view.aspx. Футурология.
3. Царев А.С. Социальные стереотипы и социальные инновации в системе деструктивных общественных отношений. Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat <http://www.dissercat.com/content/sotsialnye-stereoty-sotsialnye-innovatsii-v-sisteme-destruktivnykh-obshchestvennykh-otno#ixzz38viF8j526>
4. Тоффлер Э. Шок будущего. М., 2002.

⁴Тоффлер Э. Шок будущего. М., 2002.